

Kansalaisuuden teot ja toiminnot vastaanottokeskuksessa

SOSIAALIPEDAGOGIIKAN PÄIVÄT 2017
PÄIVIKKI RAPO, ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO

Johdattelua aiheeseen

”Tuolla vastapäisessä rakennuksessa on teollisuusompelukoneita, olen käyttänyt sellaisia kotona. Joskus ehdotin henkilökunnalle sellaista, että saisin käyttää niitä vaikka muutaman tunnin päivässä ja voisin tehdä vaikka lastenvaatteita ja ne voisi myydä, mutta siihen ei ole suostuttu. Se harmittaa, kun voisin tehdä jotain tässä. Ja olisin valmis ohjaamaan muitakin ompelussa, jos vain olisi laitteita ja tarvikkeita”.

(Turvapaikanhakija Ali Juha Suorannan pamfletissa Vastaanottokeskus, 2011.)

Tutkielman tavoitteet

- Selvittää, kuinka turvapaikanhakijoiden kansalaisena toimiminen toteutuu vastaanottokeskuksen arjessa
- Kartoittaa, mitkä tekijät tukevat, mahdollistavat, rajoittavat tai estävät turvapaikanhakijoiden kansalaisena toimimista vastaanottokeskuksen arjessa
- Selvittää turvapaikanhakijoiden ja työntekijöiden näkemyksiä ja kokemuksia kansalaisena toimimisesta

Tutkimuskysymykset

1. Minkälaisten kansalaisuuden toimintojen ja tekojen kautta turvapaikanhakijat elävät kansalaisuuttaan vastaanottokeskuksen arjessa?
2. Mitkä tekijät rajoittavat tai tukevat kansalaisena toimimista vastaanottokeskuksessa?

Aiheen valinta

- Ajankohtaisuus
- Vastaanottokeskuksen arjen rakentumista on toistaiseksi tutkittu hyvin vähän
- Tutkimustietoa turvapaikanhakijoiden kansalaisuuden toteutumisesta on myös hyvin niukasti; oleskeluluvan saaneiden pakolaisten kansalaisuutta puolestaan on tutkittu

Aiheen tärkeys

- Oman elämän toimijuus pitkän odottelun aikana
- Passiivisesta odottelijasta aktiiviseksi osallistujaksi – täysipainoisempi ja mielekkäämpi arki
- Osallisuus yhteiskunnasta ja yhteiskunnallinen osallistuminen
 - Kansalaistaidot, kieli, työnteko, kulttuurin tuntemus
- Vastaanottokeskusyhteisön, kaupungin ja yhteiskunnan hyväksi toimiminen

Tutkielman keskeisiä käsitteitä

- Reunakansalaisuus
- **Kansalaisuuden toiminnot**
- **Kansalaisuuden teot**

Aineistonkeruu

- Etnografinen kenttätyö vapaaehtoisena huhtikuussa 2017
- Kenttänä perheiden vastaanottokeskus (liikkuminen myös ulkopuolelle)
- Osallistuva havainnointi
- Kenttämuistiinpanoja ja haastatteluja

Kansalaisuuden ulottuvuudet Nivalan (2008) mukaan

Kansalaisuus osallisuutta poliittisesta yhteisöstä:

- Annettu jäsenyys
- Toiminnallinen, osallistuva jäsenyys
- Kokemuksellinen jäsenyys

Turvapaikanhakijan juridinen asema ja ei-kansalaisuus

- Muodollinen kansalaisuus saavutetaan useimmiten syntymällä tiettyyn valtioon
- Juridiset oikeudet ja velvollisuudet
 - Turvapaikanhakija juridisessa välitilassa
- Muodollinen kansalaisuus yksinkertainen keino erotella yhteiskunnan sisäpuoliset jäsenet ulkopuolisista
- Vastaanottokeskuksen on Suomen lainsäädännön mukaisesti tarjottava majoitus, vastaanotto- ja käyttöraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut sekä työ- ja opintotoiminta (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 3: 13 §).

Reunakansalaisuus

(Castles & Davidson 2000)

- . Uusia globalisaation tuottamia kansalaisuuden muotoja esim. puolikansalaisuus (*demizens*) ja reunakansalaisuus (*margizens*)
- Reunakansalaisein lukeutuvat mm. paperittomat siirtolaiset ja turvapaikanhakijat, jotka elävät vauraiden, länsimaisten yhteiskuntien reunoilla
- Joitakin oikeuksia, mutta jatkuva mahdollisuus käännytykseen

Toiminnallinen kansalaisuus

(Nivala 2008, 138.)

- Kansalaisuus toiminnallisena yhteisön jäsenyytenä
- Muodollinen kansalainen on muodollisesti osallinen yhteisön voimavaroista, vuorovaikutussuhteista ja toiminnan rakenteista ja siten muodollisesti oikeutettu toimimaan ja osallistumaan kansalaisena
- Toiminnallinen kansalaisuus on luonteeltaan osallistuvaa ja siten erityisen normatiivista
- Kansalaisena toimimiseen liittyvät odotukset yksilön aktiivisuudesta sekä toivottavasta toimimisesta yhteisön hyväksi
- Toiminnallinen kansalaisuus vastaanottokeskuksessa: kansalaisuuden toiminnot ja kansalaisuuden teot

Kansalaisuuden teot (acts of citizenship)

(Isin & Nielsen 2008)

- Tekoja voivat toteuttaa niin kansalaiset kuin ei-kansalaisetkin
- Käsite haastaa paitsi kansalaisuuden tarkastelua ainoastaan annettuna asemana, myös sen pelkistämistä yksilön statuksen, kuten pakolaisuuden, määrittämäksi toiminnalliseksi subjektiudeksi
- Kansalaisuuden teot ilmentävät täysin olemassa olemattomia oikeuksia tai vaihtoehtoisesti sellaisia oikeuksia, jotka ovat olemassa joillekin, mutta jotka eivät juridisen statuksen tai sen puuttumisen vuoksi koske tekoja toteuttavaa yksilöä
- Kansalaisuuden teot tarkoittavat arkipäiväisiä, poliittisia tekoja, mutta ne voivat olla myös eettisiä, kulttuurisia, seksuaalisia tai sosiaalisia tekoja
- Teot voivat olla tahallisia tai tahattomia, yksityisiä tai kollektiivisia, anonyymeja tai nimettyjä

Kansalaisuuden toiminnot (practices of citizenship)

(Lewicki & O'Toole 2016)

- Arkipäiväiset keskustelut ja toiminnot
 - Tilanteen sietäminen, pienet muutokset
- Toimijuuden ylläpitäminen
- Asteittainen sopeutuminen: esim. kieltäytyminen itseän kohdistettujen normien mukaisesta toiminnasta niitä välttämättä kyseenalaistamatta

Havainnointimatriisi: havainnoinnin kohteita

- Vastaanottokeskuksen toiminnan rakenteet
 - Esim. valvonnan mekanismit, organisaation hierarkiat, toimintaorientaatio
- Arkiset toiminnot
 - Esim. arkirutiinit, työ- ja opintotoiminta, uskonto ja kulttuuri
- Sosiaalinen todellisuus
 - Esim. verkostot, jännitteet, sosiaaliset roolit, työntekijät ja vapaaehtoiset
- Ympäröivät tahot ja yhteiskunta
 - Esim. liikkuminen kaupungilla tai luonnossa, osallistumisen paikat vokin ulkopuolella

Ensimmäisen viikon havaintoja

- Kansalaisena toimimisen kenttiä: työ, työssä oppiminen, iltalukio, vastaanottokeskuksen järjestämä opetus ja kerhot, vastaanottokeskuksen järjestämä talkootyö
- Kansalaisuuden teot eivät ole välttämättä vain turvapaikanhakijoiden yksin tuottamia, vaan niitä tuotetaan yhdessä työntekijöiden kanssa. Esimerkki: vastaanottokeskuksen henkilökunta hakee iltalukiota käyvät turvapaikanhakijat kaupungilta, kun bussi ei enää kulje
- Toivon laantumisen myötä motivaatiokin laskee – ei enää osallistuta opetukseen tai työtoimintaan, vaikka mahdollisuuksia tarjotaan (vai tarjotaanko oikeanlaisia mahdollisuuksia?)

Lähteet

- Castles, Stephen & Alastair Davidson. 2000. *Citizenship and Migration: Globalization and the politics of belonging*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and London: MacMillan Press LTD.
- Isin, Engin & Greg Nielsen. 2008. *Acts of citizenship*. London, New York: Zed Books.
- Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta (746/2011).
- Lewicki, Alexandra & Therese O'Toole. 2016. *Acts and practices of citizenship: Muslim women's activism in the UK*. *Ethnic and racial studies*, vol 40 (1).
- Nivala, Elina 2008. *Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa: Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys*. Kuopio: Snellman-instituutti.
- Suoranta, Juha. 2011. *Vastaanottokeskus*. Helsinki: Into-kustannus.